

ҚАЗАҚСТАН ҰЛТТЫҚ БАНКІ

ИНФЛЯЦИЯЛЫҚ КҮТУЛЕР БОЙЫНША САУАЛНАМА ДЕРЕКТЕРІ НЕГІЗІНДЕГІ ХАЛЫҚТЫҢ КРЕДИТТІК ЖҮКТЕМЕСІ

Зерттеулер және талдама орталығы – департаменті

№2026-3 аналитикалық жазба

Ален Ақылбеков
Оксана Нұрханова

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің (бұдан әрі – ҚРҰБ) аналитикалық жазбалары Ұлттық Банк пен оның қызметкерлерінің аналитикалық немесе әдіснамалық жұмыстарының нәтижелерін таратуға арналған. Аналитикалық жазбаларда авторлар белгілі бір жағдайды талдау және/немесе статистикалық немесе реттеушілік деректерді бағалау негізінде өз қорытындыларын ұсынады, әдіснамалық ұсыныстар береді.

Құжатта айтылған пікірлер авторлардың жеке ұстанымын білдіреді және ҚРҰБ-тың ресми ұстанымымен сәйкес келмеуі мүмкін.

Инфляциялық күтулер бойынша сауалнама деректері негізіндегі халықтың кредиттік жүктемесі.

Қыркүйек 2026

NBRK – AN – 2026 – 3

© National Bank of the Republic of Kazakhstan (2026 жыл). Барлық құқықтар қорғалған. Бір параграфтан аспайтын қысқа үзінділер дереккөзге сілтеме жасалған жағдайда рұқсатсыз келтірілуі мүмкін.

Инфляциялық күтулер бойынша сауалнама деректері негізіндегі халықтың кредиттік жүктемесі

А. Ақылбеков¹, О. Нұрханова²

Аннотация

Бұл жұмыстың уәждемесі Ұлттық Банктің инфляциялық күтулер бойынша сауалнама деректері негізінде халықтың борыштық жүктемесін бағалаудың балама тәсілін сынақтан өткізу болып табылады, оның құрылымында респонденттердің кредиттік белсенділігіне қатысты сұрақтар блогы бар. Авторлар кредиті бар екенін көрсеткен респонденттердің барлығының жалпы прокси - БЖК (борыштық жүктеме коэффициенті) есептеді, сондай-ақ борыштық жүктемесінің жыныстық-жастық, аймақтық және басқа да сипаттамаларына негізделген аналитикалық талдау қимасын ұсынды. Бағалау қолда бар деректерге жаңа көзқарасты білдіреді және сандық ақпарат негізінде жүргізілетін халықтың борыштық жүктемесін талдауға қосымша ретінде пайдаланылуы мүмкін.

***Негізгі сөздер:** борыштық жүктеме, инфляциялық күтулер, сауалнама деректері, кредиттер, микрокредиттер*

***JEL классификациясы:** G51, D14, C83*

1. Кіріспе және уәждеме

Макроэкономикалық тұрақтылықты бағалау үшін қаржы секторын талдауда пайдаланылатын өлшемдердің бірі халықтың қарыз жүктемесінің индикаторы болып табылады, ол халықтың кредиттік жүктеме деңгейін және оның маңыздылығын бағалауға, сондай-ақ қаржы секторының үрдістері мен жүйелі тәуекел деңгейін талдауға мүмкіндік береді.

Борыштық жүктеме макропруденциялық реттеудің маңызды жүйелік индикаторларының бірі, Ұлттық Банктің тұрақты назарында тұрады, сондай-ақ макропруденциялық талдау құралдарының қатарында кеңінен пайдаланылады. Борыштық жүктемені бағалаудың дәстүрлі әдістерінің бірі Кредиттік тіркелім деректерінің негізінде индикаторды есептеу болып табылады. Есепте, әдетте, қарыз алушылардың бар берешегі бойынша ай сайынғы төлемнің эмпирикалық бағаланған орташаланған көлемі, сондай-ақ үй шаруашылықтарының қолда бар табысы, бір қызметкерге орташа айлық атаулы жалақыға түзетілген табысы, орта есеппен жан басына шаққандағы ақшалай табысы сияқты Ұлттық статистика бюросының біріктірілген

¹ Алан Ақылбеков – Зерттеулер және талдама орталығы – департаментінің Қаржы нарықтарын зерттеу басқармасының бас маман-талдаушысы(alen.akyzbekov@nationalbank.kz)alen.akyzbekov@nationalbank.kz

² Оксана Нурханова – Зерттеулер және талдама орталығы – департаментінің Қаржы нарықтарын зерттеу басқармасының бастығы (oxana.nurkhanova@nationalbank.kz)oxana.nurkhanova@nationalbank.kz

өлшемдері пайдаланылады (Қоңырбаева мен Жусанғалиева, 2023³; Ybrayev et al., 2024⁴).

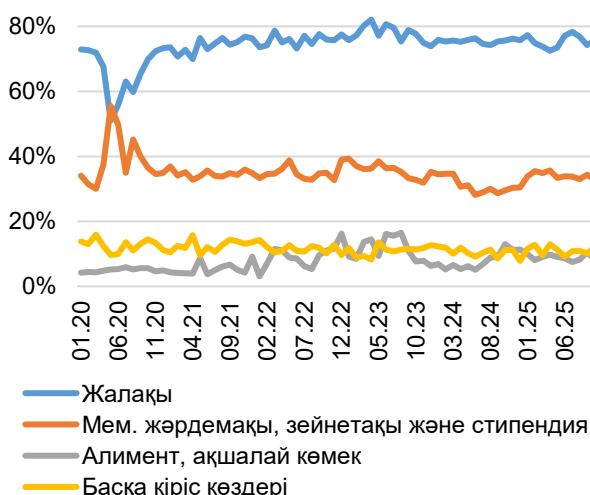
Аналитикалық жазба аясында Ұлттық Банктің инфляциялық күтулер бойынша сауалнамасы негізіндегі халықтың борыштық жүктемесін бағалаудың балама тәсілі ұсынылған. Сауалнама құрылымына респонденттердің тұтынушылық әрекеті мен кредиттік белсенділігіне қатысты іс-әрекет метрикалары блогы енгізілген, бұл кредиті бар екенін көрсеткен респонденттер бойынша прокси - БЖК (борыштық жүктеме коэффициенті) есептеуге мүмкіндік береді. Сауалнама деректері жыныстық-жастық, өңірлік және өзге де сипаттамалар бойынша да борыштық жүктеменің қимасын талдауға мүмкіндік берді. Микрокредиті бар респонденттердің жауаптарын талдауға ерекше назар аударылды.

Бұл бағалау қазіргі реттеуші статистикалық есептілікте қолданылатын халықтың борыштық жүктемесін талдау құралдарын толықтыратын жаңа көзқарасты білдіреді.

2. Инфляциялық күтулер бойынша деректер іріктемесінің сипаттамасы және респонденттердің сапалық сипаттамалары⁵

Талданатын деректер 2020 жылғы қаңтардан бастап жүргізілетін инфляциялық күтулер бойынша халыққа тұрақты сауалнама жүргізудің нәтижелерін, оның ішінде сауалнамаға қатысқан респонденттердің негізгі сипаттамаларын, сондай-ақ жұмыспен қамту және табыс сипаттамаларын қамтиды. Сауалнама кемінде 1500 респонденттен тұратын іріктемеде әртүрлі кезеңділікпен, ай сайын – инфляциялық күтулерге тікелей байланысты сұрақтар бойынша, тоқсан сайын – бірқатар сұрақтар, оның ішінде кредиттерге қатысты сұрақтар бойынша жүргізіледі.

1-график. Кіріс көздері бөлінісінде

Респонденттердің жыныстық-жас құрылымы халық құрылымының жеткілікті репрезентативті іріктемесін көрсетеді. Өңірлік бөлу жалпы алғанда республикалық маңызы бар қалалардан респонденттердің елеулі үлесімен ел халқының негізгі құрылымына сәйкес келеді.

Жұмыспен қамту бөлінісінде жалдамалы жұмыскерлер болып табылатын респонденттер тобы айқын көрсетілген, бұл жауаптарда жалақының жоғары үлесімен

³ Қ. Жусанғалиева, Н. Қоңырбаева, 2023. «Банктік тұтынушылық кредиттеу нарығына шолу». Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің экономикалық шолуы, № 2, 4-19- беттер.

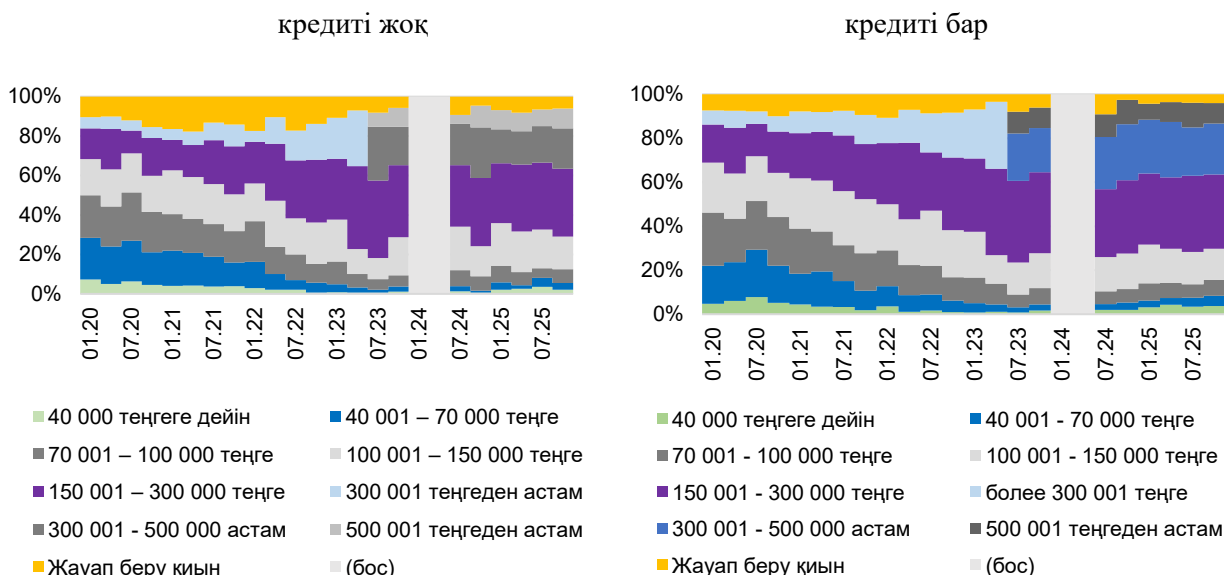
⁴ Ybrayev Zh., Talakin A., Kairullayev Ye., Zharkynbay T., 2024. "Household debt service ratio in a developing economy: borrower-based analytical tools and macroprudential policy overview in Kazakhstan," Journal of Banking Regulation, Palgrave Macmillan, vol. 25(1), pages 58-72.

⁵ Ағымдағы бөлімде іріктеудің ішкі табиғаты мен репрезентативтілігін айқындайтын ерекшелік қасиеттерінің, тандау белгілері мен параметрлерінің жиынтығы келтірілген.

расталады (1-график). Орташа алғанда, әдеттегі кезеңдерде (2020 жылы ТЖ әрекетінен тыс) респонденттердің 35-40%-ы мемлекеттік төлемдерді алатынын, ал негізгі табыс көзі жалақы екенін көрсетеді.

Отбасының 2020-2025 жылдар аралығындағы кезеңдегі орташа айлық табысына байланысты респонденттерді топтарға таралымы жоғарғы сегмент кеңейтілмей топтар арасында қайта бөлу көрінеді (2-график).

2-график. Үй шаруашылығының орташа айлық табысына (отбасының барлық мүшесінің бүкіл ақшалай түсімі) қарай респонденттерді бөлу

Ескерту: «Отбасының барлық мүшелерінің жалақысын, зейнетақыны, балаларды қолдауды және басқа да ақшалай түсімдерді ескере отырып, отбасыңыздың орташа айлық табысын қай топқа жатқызар едіңіз?» деген сұрақ. Деректерді жинау кезеңіндегі техникалық және ұйымдастырушылық шектеулерге байланысты 2023 жылдың 4-ші тоқсаны мен 2024 жылдың 1-ші тоқсаны бойынша орташа айлық табыс туралы сауалнама деректері қолжетімді емес.

2020-2023 жылдары табысы 150-300 мың теңге болатын сегмент үлесінің (2020 жылдың басындағы 16%-дан 2023 жылдың ортасына қарай 39%-ға дейін) өсуі кезінде табысы 300 мың теңгеден аз респонденттер үлесінің (респонденттердің 84%-нан 57%-на дейін) жалпы төмендегені байқалса, соңғы 2,5 жылда жауаптардың барлық нұсқасы бойынша бөлудің салыстырмалы түрде тұрақтылығы көрінеді. Кредиттің болуына немесе болмауына байланысты жалпы динамикадағы кірістің бөлінуінде өзгеріс жоқ.

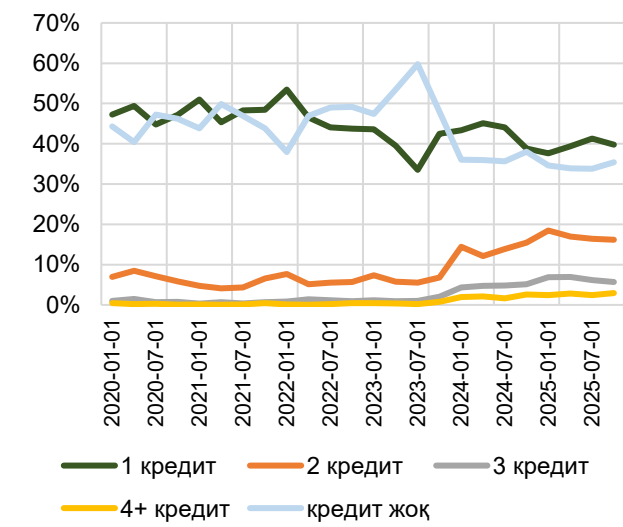
3. Респонденттердің кредиттік белсенділігінің сипаттамалары

Пікіртерім деректері бойынша кредиттері жоқ респонденттер үлесі төмендеп, екі және одан да көп кредит түрі бар респонденттер үлесі керісінше артып барады (3-график).

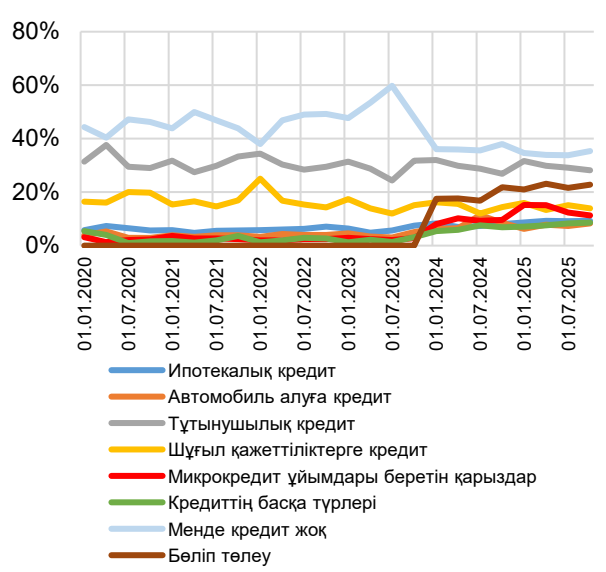
Кредиттер түрлері бойынша бөлгенде жауаптардың басым үлесі (шамамен 30%) тұтынушылық қарыздарға тиесілі (4-график). 2024 жылдан бастап жауаптардың нұсқаларына бөліп төлеу кірді, онда респонденттердің атап өту үлесі 17,5%-дан 22,8%-ға дейін артқан. Жалпы кредиттердің барлық түрі бойынша респонденттердің оң жауаптарының артқаны байқалады, бұл

қаржы секторы субъектілерінің есептілігіндегі статистикалық деректерге сәйкес келеді.

3-график. 1 респондентке шаққандағы кредит түрлерінің санына қарай бөлу

4-график. Респонденттердің жауаптарындағы кредит түрлерінің үлесі

4-графикке арналған ескертпе: Сұрақта бірнеше таңдау түрі көзделеді: респондент кредиттің бірнеше түрінің таңдай алады

Бір мезгілде кредиттің бірнеше түрі бар респонденттер үлесінің өсуін ескере отырып, матрица түрінде бірлесіп бөлу жан-жақты ақпарат алуға мүмкіндік береді (1-кесте). Тұтынушылық несиелеу танымал және сұранысқа ие несие өнімі болып қала береді. Ипотека және автокредиттер тұтынушылық қарыздарды қоспағанда, қарыздардың басқа түрлерімен сирек үйлеседі.

1-кесте. Қарыздарды бөлудің матрица түріндегі көрінісі, % -бен

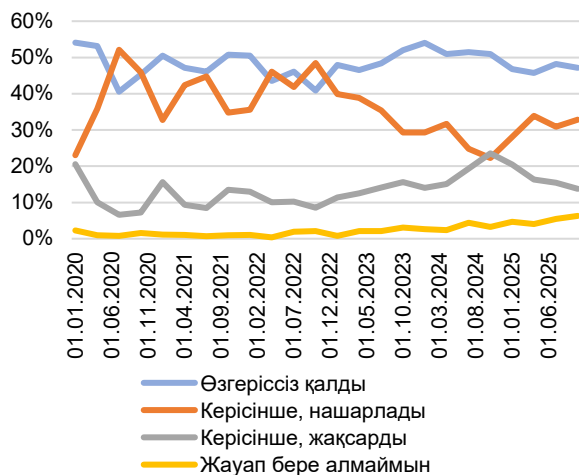
	Ипотека	Авто	Тұтынушылық кредит	Шұғыл қажеттіліктер	МКҰ	Басқа	Бөліп төлеу
Ипотека	5,97	0,58	1,99	0,45	0,09	0,13	0,28
Авто		4,36	1,16	0,38	0,12	0,16	0,20
Тұтынушылық кредит			36,86	4,40	1,31	0,53	1,89
Шұғыл қажеттіліктер				17,32	0,84	0,15	0,50
МКҰ					4,11	0,49	0,25
Басқа						3,71	0,29
Бөліп төлеу							5,41

Ескертпе: Көрсеткіштер жалпы іріктемеден пайызбен берілген, берешек құрылымының толық сипаттамасы ретінде түсіндіріледі және өнімдер арасындағы себеп-салдарлық өзара байланысты білдірмейді. Бөліп төлеу жауап ретінде 2024 жылдан бастап қосылды. Негізгі диагональда кредиттің белгілі бір түрі бар респонденттердің үлесі көрсетіледі, қиылысы кредиттің екі түрімен үйлесуін көрсетеді. Матрица барлық кезең бойынша құрылған, бақылаудың 94%-ын (респонденттердің 1 немесе 2 кредит түрінің бар екені туралы жауаптары) қамтиды.

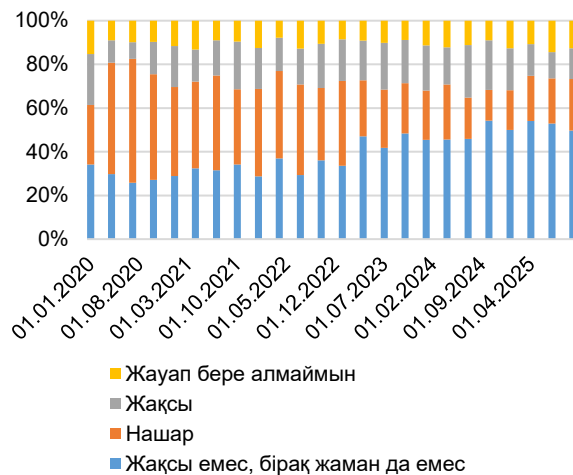
Осылайша, қарыздың алуан түрлерінің құрылымы мен үйлесімін талдау халықтың кредиттік жүктемесінің сипаты туралы жалпы түсінікті қалыптастыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, кіріс бойынша ақпаратты ескермегенде қандай да бір кредиттік міндеттемелердің болуы үй шаруашылықтарының қаржылық жай-күйін көрсетпейді және қарыз алу деңгейін білдірмейді. Қосымша үй шаруашылықтарының қаржылық

жағдайын түсіну үшін респонденттердің субъективті бағаларын және олардың ағымдағы жағдайларды қабылдауын қарастырған жөн.

5-график. Сіздің отбасыңыздың материалдық жағдайы соңғы 12 айда қалай өзгерді?

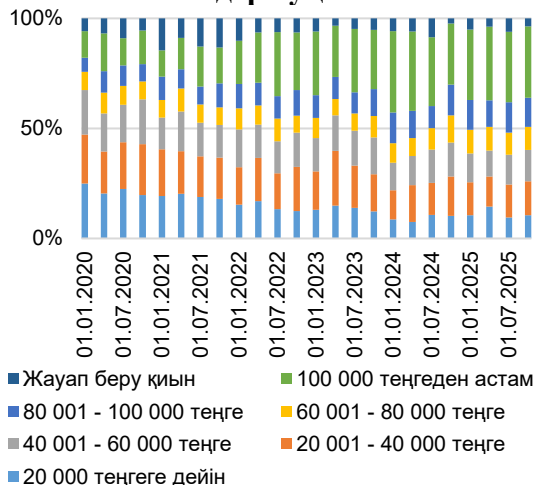
6-график. Қазір жалпы алғанда ірі сатып алу/шығын шығару үшін жақсы немесе жаман уақыт па?

Материалдық жағдайдың оң бағасының («керісінше, жақсарды») үлесі шектеулі болып қалуда: 2024 жылы біршама өсу және 2025 жылы біртіндеп тарылу байқалады (5-график). Өзгерістерді байқамаған респонденттердің үлесі салыстырмалы түрде тұрақты – шамамен 50%. Ағымдағы уақыттағы респонденттердің қабылдауына байланысты сұрақтарға берілген жауаптардың динамикасы 2020 жылдан бастап, қазір ірі сатып алулар үшін нашар уақыт деп санайтын респонденттердің айтарлықтай төмендегенін көрсетеді және соңғы екі жыл ішінде көрініс айтарлықтай өзгерген жоқ (6-график). Кредиттің болуы респонденттердің ағымдағы жағдайларды қабылдауына әсер етпейтінін атап өткен жөн, өйткені қаралған мәселелер бойынша кредиттің болуына немесе болмауына қарамастан жауаптардың динамикасы бірдей.

4. Прокси-БЖК есептеу (DSTI)

Кредиттері бар респонденттер үлесінің өсуін ескере отырып, олардың табыстары мен ай сайынғы төлемдері туралы жауаптары негізінде үй шаруашылықтарының кредиттік жүктемесі, сондай-ақ олардың түйінді сипаттамалары талданды.

Кредиттер бойынша ай сайынғы төлемдер бөлінісінде бір мезгілде төлемдер үлесі 60 мың теңгеге дейін қысқарған кезде төлемдерді көрсететін респонденттер үлесінің 100 мың теңгеден астам ұлғаюы байқалады (7-график).

Борыштық жүктемені талдау үшін әрбір респонденттің деңгейіндегі көрсеткіш есептелді, яғни прокси-

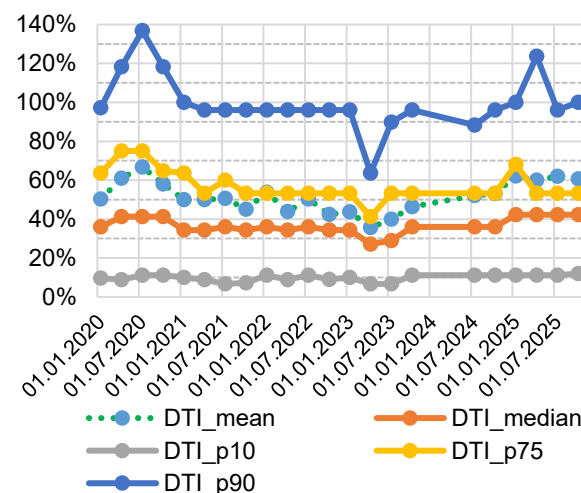
БЖК⁶. Есептеу үшін кредиттер бойынша ай сайынғы төлемдер диапазонының орташа мәндері және респонденттер көрсеткен кіріс диапазонының орташа мәндері пайдаланылды.

БЖК-ның орташа мәні және 10-шы және 75-ші перцентилдердің шегі (p10 және p75) қалыпты құбылмалы, бірақ жалпы тұрақты траекторияны көрсетеді (8-график). Іріктеменің жартысы БЖК-ның макропруденциялық индикаторы үшін белгіленген реттеу шегі болып табылатын 50% деңгейінен аспайды.

Прокси-БЖК орташа мәні 2020 жылғы деңгейге қайта орала отырып, 2 жылдан астам уақыт бойы тұрақты өсу (42%-ға дейін) белгілеріне ие.

Орташа мән және бөлудің жоғарғы шегі (p90) медианадан едәуір асады, бұл үй шаруашылықтары арасындағы борыштық жүктеменің айқын біртекті еместігін және бөлудің прокси-БЖК көрсеткішінің неғұрлым жоғары мәндеріне қарай жылжуын көрсетеді. 2025 жылғы қорытынды бойынша динамика іріктеменің қалған бөлігі үшін борыштық жүктеме деңгейінің салыстырмалы тұрақтылығы кезінде бөлу қалдықтарында шоғырландырылған құрылымдық тәуекелдердің сақталуын көрсетеді.

8-график. Прокси-БЖК өлшемдері

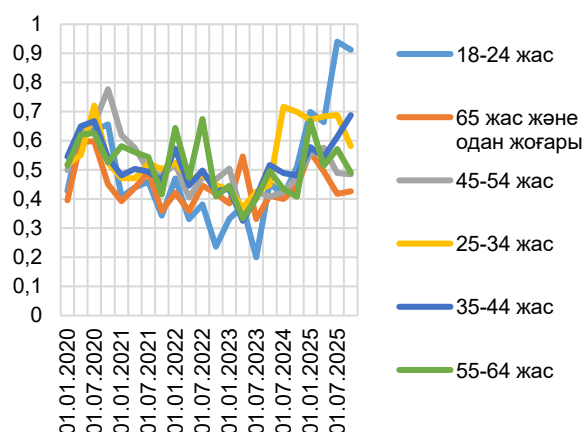

Ескертпе: 2024 жылдың басындағы деректер жоқ

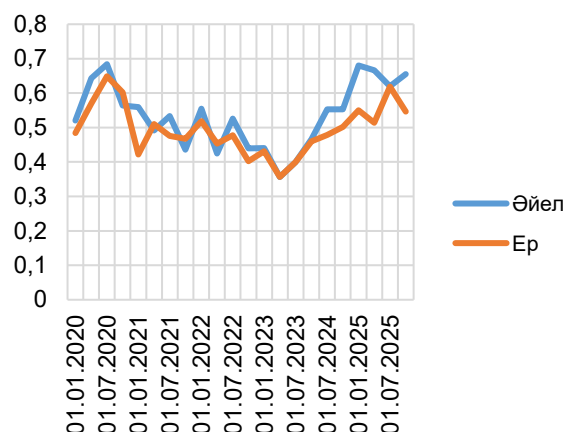
⁶ БЖК (классикалық) – қарыз алушының барлық кредиттері бойынша ай сайынғы төлем сомасы оның бір айдағы кірісіне қатынасы ретінде есептелетін борыштық жүктеме коэффициенті.

Прокси-БЖК – әрбір респондент бойынша отбасының кірісіндегі диапазонның орташа мәніне кредит бойынша төлемдер диапазонының орташа мәнінің қатынасы.

9-график. БЖЖ проксийдің жас бойынша бөлінуі

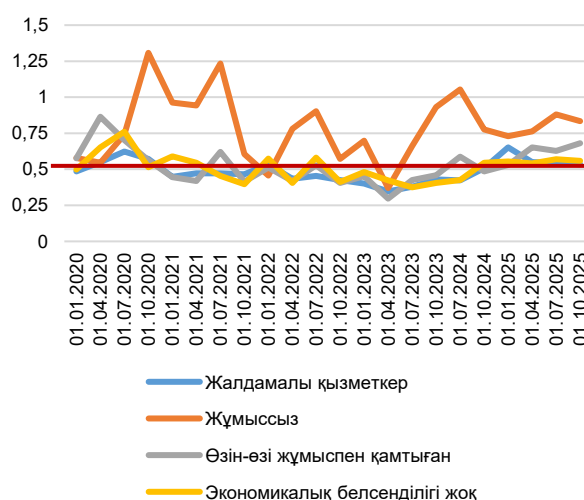

10-график. БЖЖ жыныстық бөлуі

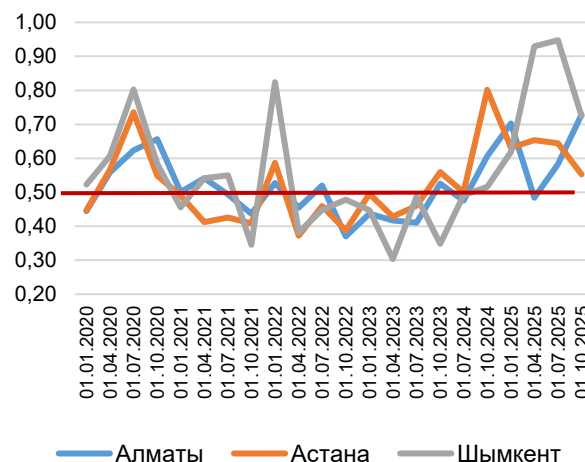

Жыныстық жас сипаттамалары бөлінісінде 2024 жылдың ортасынан бастап жас респонденттер сегментінде борыштық жүктеменің тұрақты өсуі байқалады (9-график). Жалпы алғанда, көптеген кезеңдерде жынысы бойынша прокси-БЖЖ мәндері салыстырмалы, алайда 2024 жылдың ортасынан бастап айырмашылық байқалады: әйелдер арасындағы борыштық жүктеме деңгейі едәуір жоғары болады (10-график).

11-график. Респонденттердің жұмыспен қамтылу белгісі бойынша прокси-БЖЖ мәні

12-график. Бірқатар өңірлердегі прокси-БЖЖ мәні

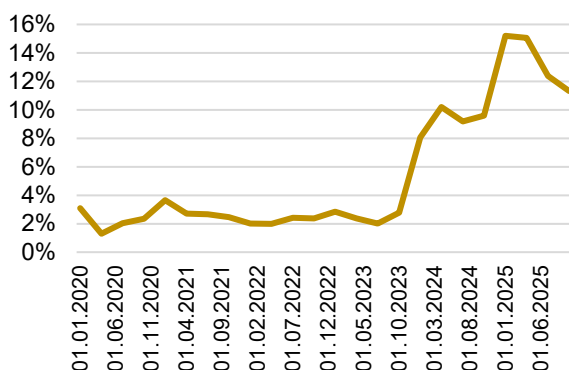

Өзін жұмыссыз деп белгілеген респонденттерде прокси-БЖЖ-нің неғұрлым айқын мәндері байқалады, бұл жалпы алғанда осы топты неғұрлым қауіпті деп сипаттайды (11-график). Салыстырмалы тұрақтылықты «жалдамалы қызметкерлер» және «экономикалық белсенділігі жоқ» топтар көрсетеді. 2020-2021 жылдардағы коэффициенттің көтерілуі ковид шектеулерімен байланысты болуы мүмкін. Өңірлер бойынша елеулі айырмашылықтар анықталған жоқ (12-график).

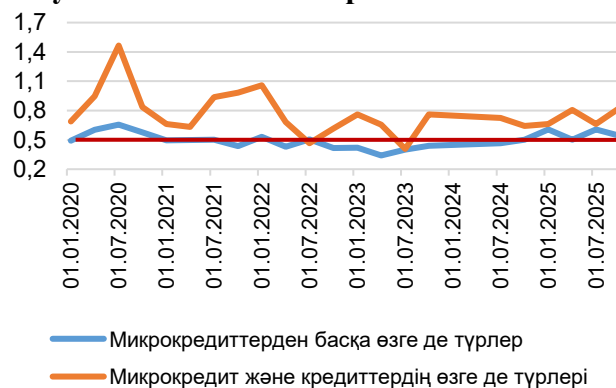
Микронесие алғанын хабарлаған респонденттер үлесінің тұрақты өсуі микронесие өнімдерінің қолжетімділігінің артуын және олардың өнім желісінің кеңеюін, соның ішінде цифрландыру арқылы, сондай-ақ жалпы үй шаруашылықтарының сұранысының артуын көрсетуі мүмкін (13-

график). Жалпы алғанда, респонденттердің бұл тобы белгілі бір кезеңдерде үлгінің қалған бөлігімен салыстырғанда сенімхат қарызының жоғары деңгейімен, қарыз алушылардың жас тобымен (негізінен 25-44 жас) және соңғы 12 айда қаржылық жағдайларының нашарлауын бағалауға деген жауаптарының жоғары бейімділігімен сипатталады (14- график).

13-график. Микрокредиттің болуын белгілеген респонденттердің үлесі

14-график. Респондентте микрокредиттің болуына байланысты прокси-БЖК

5. Қорытынды

Талдау халықтың кредиттік жүктемесін бағалау үшін инфляциялық күтулер бойынша пікіртерім деректерін пайдалану әлеуетін көрсетті. Респонденттердің салыстырмалы түрде шағын іріктемесіне қарамастан, қорытындылардың бір бөлігі статистикалық есептілікке негізделген басқа зерттеулердің нәтижелерімен келісіледі. Сонымен қатар жекелеген респонденттер деңгейінде табыстары туралы ақпараттың болуына байланысты алынған деректер халықтың борыштық жүктемесінің құрылымын тереңірек талдауға мүмкіндік береді.

Кредиттік міндеттемелері жоқ респонденттер үлесінің қысқаруы аясында кредиттердің екі және одан да көп түрі бар респонденттер үлесінің өсуі байқалады. Іріктеменің жартысында 50%-ға дейінгі шекте прокси-БЖК бар, ол БЖК макропруденциалдық индикаторы үшін белгіленген реттеу шегі болып табылады. Қалған іріктеме бойынша осы шектен асып кетуді әрбір есепті күнге сауалнама деректеріне есептелетін және сапалы зерттеуге тән респонденттерді қабылдаудың субъективтілігін қамтитын прокси-БЖК мен кредитор заңнамалық белгіленген табыс өлшемдері негізінде беру кезінде айқындайтын реттеуші БЖК арасындағы әдіснамалық айырмашылықтармен түсіндіруге болады.

Борыштық жүктеменің прокси-көрсеткіші (DSTI) тұтастай алғанда қалыпты құбылмалылықты көрсетеді, алайда мәндерді бөлу жүктеменің жекелеген сегменттерде, әсіресе жоғарғы перцентилдерде шоғырлануын көрсетеді. Жынысы мен жасының сипаттамалары бойынша 2024 жылдың ортасынан бастап неғұрлым жас респонденттер сегментінде борыштық жүктеменің тұрақты өсуі байқалады.

Кредиттік жүктемені бөлудегі өзгерістер және қарыз алудың қысқа мерзімді құралдары үлесінің өсуі динамикадағы одан әрі мониторингті талап ететін факторлар болып табылады.